

The Economic Effects of the Domestic Tourists In Yazd Province (Regional Input-Output Model)

Zahra Nasrollahi*, **Farnaz Dehghan Benadkuki****

Razie Alimohammadi***

Abstract

Today, the improvement of technology and the growth of people's income have been effective in turning tourism into a suitable tool for achieving the goal of economic growth and enjoying a higher level of well-being. Since knowing the extent of the influence of this industry on the growth of economic activities in a region provides the possibility of proper planning in this area, the purpose of this research is to answer the following question:

What is the impact of tourists in a region on the production and employment of that region and other national economies? For this purpose, the national input-output table of 2015 published by Central Bank has been prepared based on the generalized spatial share method of SFLQ in twenty districts and for two regions of Yazd province and other national economies. Then, the effectiveness of domestic tourism in Yazd province has been investigated. The results of the current research indicate that domestic tourists in Yazd province in 2015, the production of the province increased by 989 billion Rials and the employment of the province increased by 10,101 people. In addition, the arrival of domestic tourists in Yazd province has generated 1611 billion Rials in the national economy and created 48636 jobs. Also, the results show that "other services" and

* Professor of Economics, Faculty of Economics, Management and Accounting, Yazd University,
nasr@yazd.ac.ir

** Ph.D. student in econometrics, Faculty of Economics, University of Sistan and Baluchistan, Zahedan, Iran
(Corresponding Author), Dehgan.Farnaz@pgs.usb.ac.ir

*** Master's student in Economics, theoretical orientation, Faculty of Economics, Management and Accounting,
Yazd University, mohammadiraz7@gmail.com

Date received: 10/09/2023, Date of acceptance: 16/03/2024

"transportation" sectors have the most effective production and employment due to the arrival of domestic tourists. By identifying the location and effectiveness of tourism areas, it will be possible to implement appropriate planning, which will automatically lead to the development of other sectors of this industry.

Keywords: Tourism, employment, production, regional input-output.

JEL Classification: C22 ,D63 ,O40

اثرات اقتصادی ورود گردشگران داخلی به استان یزد (رویکرد داده-ستانده دو منطقه‌ای)

زهره نصراللهی*

فرناز دهقان بنادکویی**، راضیه علی محمدی***

چکیده

امروزه گردشگری به ابزاری مناسب برای تأمین هدف رشد اقتصادی تبدیل شده است. از آنجایی که اطلاع از میزان تأثیرگذاری این صنعت بر رشد فعالیت‌های اقتصادی، امکان برنامه‌ریزی مناسب در این حوزه را فراهم می‌کند، هدف از پژوهش حاضر پاسخگویی به این سؤال است که: تأثیر گردشگران ورودی یک منطقه بر تولید و اشتغال آن منطقه و سایر اقتصاد ملی به چه میزان است؟ بدین منظور جدول داده-ستانده ملی سال ۱۳۹۵ منتشرشده توسط مرکز آمار ایران بر اساس روش سهم مکانی تعمیم‌یافته SFLQ در بیست بخش و برای دو منطقه استان یزد و سایر اقتصاد ملی تهیه شده است. سپس میزان اثربخشی گردشگری داخلی استان یزد مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج پژوهش حاضر حاکی از آن است که با ورود گردشگران داخلی به استان یزد در سال ۱۳۹۵، تولید استان به میزان ۴۰۸۵/۷۵ میلیارد ریال و اشتغال استان معادل ۲۷۱/۸۵ نفر افزایش یافته است. علاوه بر این ورود گردشگران داخلی به استان یزد در اقتصاد ملی به میزان ۴۵/۸۹ میلیارد ریال تولید و ۱۴۶/۳ نفر شغل ایجاد کرده است. همچنین نتایج بیانگر آن است که بخش‌های «سایر خدمات»، «حمل و نقل» بیشترین اثربخشی تولید و اشتغال ناشی از ورود گردشگران داخلی را داشته‌اند. سرانجام با توجه به نتایج

* استاد اقتصاد، دانشکده اقتصاد، مدیریت و حسابداری، دانشگاه یزد، nasr@yazd.ac.ir

** دانشجوی دکتری اقتصادسنجی، دانشکده اقتصاد، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران (نویسنده مسئول)،
Dehgan.Farnaz@pgs.usb.ac.ir

*** دانشجوی کارشناسی ارشد اقتصاد، دانشکده اقتصاد، مدیریت و حسابداری، دانشگاه یزد،
mohammadiraz7@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۱۹، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۲۶

حاصل از پژوهش حاضر می‌توان استنباط کرد که با شناسایی جایگاه و میزان اثر بخشی مناطق گردشگری، امکان اجرای برنامه‌ریزی‌های مناسب فراهم خواهد شد که این امر به طور خودکار منجر به توسعه سایر بخش‌های این صنعت نیز خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: گردشگری، اشتغال، تولید، داده-ستانده دو منطقه‌ای، یزد.

طبقه‌بندی JEL: C22, D63.

۱. مقدمه

جذابیت و رشد شتابان گردشگری در قرن بیستم موجب شده که برخی صاحب‌نظران از آن با نام قرن گردشگری یاد کنند. به‌گونه‌ای که امروزه صنعت گردشگری به‌عنوان یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های اقتصادی جهان محسوب می‌شود (برزگر و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۳۵). گسترش صنعت گردشگری چنان است که ۱۰ درصد از تولید ناخالص داخلی، هفت درصد از تجارت بین‌المللی و ۳۰ درصد از خدمات را در جهان به خود اختصاص داده است (UNWTO, 2022). همچنین طبق گزارش‌های سازمان جهانی گردشگری از هر ۱۰ شغل در جهان یک شغل با گردشگری ارتباط مستقیم دارد (کروبی و همکاران، ۱۴۰۰: ۸۰). بنابراین تمامی کشورهای می‌کوشند با معرفی جاذبه‌های گردشگری خود به سایر ملل، سهم بیشتری از درآمد گردشگری جهان را به خود اختصاص دهند. اما نکته قابل توجه این است که اهمیت و عظمت گردشگری به ایجاد فرصت‌های شغلی و درآمد محدود نمی‌شود و در صورت برنامه‌ریزی و توسعه از پیش اندیشیده شده، گردشگری قادر است منافع اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی را ایجاد و سهم قابل توجهی را در توسعه ملی ایفا نماید. بنابراین توسعه این صنعت مقدمه‌ای برای توسعه سرمایه‌گذاری سایر بخش‌های اقتصادی است که لازمه حضور در زنجیره جهانی گردشگری و نظام‌های بزرگ سازمان یافته را می‌طلبد (Huang & Zhang, 2022).

کشور ایران از جنبه گردشگری دارای انواع اقلیم‌ها، فضاها، فصل‌ها و از نظر آثار باستانی، مناطق تفریحی و زیبایی‌های طبیعی دارای جذابیت‌های فراوانی است. با این وجود و به رغم اینکه ایران از نظر منابع طبیعی و جاذبه‌های گردشگری یکی از کشورهای دارای پتانسیل در سطح جهان محسوب می‌شود اما آمار سازمان جهانی در طول سال‌های گذشته حکایت از روند بسیار کند ورود گردشگران به کشور و به دنبال آن سهم ناچیز این صنعت در میزان تولید ناخالص ملی دارد. به‌طوری‌که تعداد گردشگران ورودی به کشور از ۵/۲ میلیون نفر در سال ۲۰۱۵ به ۱/۶ میلیون نفر در سال ۲۰۲۰ کاهش پیدا کرده است (UNWTO, 2022). بنابراین

مقایسه آمار ایران با آمارهای جهانی نشان می‌دهد که صنعت گردشگری در کشور به رشد و توسعه بیشتری نیازمند است. از این رو با توجه به شرایط موجود، ایجاد زمینه‌های توسعه مضاعف در زمینه صنعت گردشگری و رشد چند برابری تعداد گردشگران ورودی به کشور در سال‌های آتی امری است که باید مورد توجه برنامه‌ریزان و مسئولان این بخش قرار گیرد. بنابراین دستیابی به چنین رشدی نیازمند شناخت درست مسئله و آگاهی از جایگاه اقتصادی و میزان اثرگذاری جاذبه‌های گردشگری در صنعت گردشگری اقتصاد ایران و منطقه است. زیرا اگر جایگاه و میزان اثر بخشی هر کدام از این جاذبه‌های گردشگری به درستی شناسایی و بررسی شود امکان اجرای درست برنامه‌ریزی‌های مناسب فراهم خواهد شد که این امر به طور خودکار منجر به توسعه سایر بخش‌های این صنعت نیز خواهد شد (دهقان بنادکوکي و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۵۱). از این رو در پژوهش حاضر به بررسی موردی استان یزد به‌عنوان یکی از مناطق پر جاذبه و دارای پتانسیل در حوزه گردشگری جهت بررسی دقیق‌تر اثرات ورود گردشگران داخلی بر تولید و اشتغال استان یزد پرداخته شده است.

استان یزد به‌عنوان نخستین شهر خشت خام جهان و اولین شهر تاریخی ایران و با ۷/۹ درصد از مساحت کل کشور و ۱/۶ درصد از تولید ناخالص داخلی کل کشور در مرکز ایران واقع شده است (سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۸). وجود جاذبه‌های تاریخی مانند باغ دولت‌آباد، آتشکده زرتشتیان، مسجد جامع کبیر، میدان امیرچخماق، مدرسه ضیائیة (زندان اسکندر)، مسجد ریگ، خانه لاری‌ها، بازار خان، حمام خان از جمله قابلیت‌های بالای جذب گردشگر در این استان است که مجموعاً می‌توانند بر اقتصاد این منطقه تأثیر قابل توجهی داشته باشد. لذا این سؤال مطرح است که با در نظر گرفتن پتانسیل‌های استان یزد، رونق گردشگری در این شهر چگونه قادر است اقتصاد منطقه‌ای و ملی را تحت تأثیر قرار دهد؟ در ایران مطالعات متعددی در زمینه برآورد میزان اثربخشی ورود گردشگران داخلی انجام گرفته است اما نوآوری پژوهش حاضر این است که برای اولین بار به برآورد هزینه گردشگران داخلی به استان یزد و میزان اثربخشی آن بر تولید و اشتغال استان با استفاده از الگوی داده-ستانده دو منطقه‌ای (Multiregional Input - Output Method) و روش سهم مکانی خاص صنعتی فلگ (SFLQ) پرداخته است. بدین منظور از جدول داده-ستانده دو منطقه‌ای سال ۱۳۹۵ استان یزد و سایر اقتصاد ملی که با به‌کارگیری از به‌روزترین جدول داده-ستانده سال ۱۳۹۵ مرکز آمار ایران و حساب‌های منطقه‌ای سال ۱۳۹۵ به روش سهم مکانی SFLQ به‌دست آمده و نیز از آمار هزینه کل گردشگران ورودی به کشور در سال ۱۳۹۵ مرکز آمار ایران استفاده شده است.

در راستای مطالب فوق، مقاله به صورت زیر سازماندهی شده است؛ پس از بیان مقدمه و در بخش دوم به بیان ادبیات تحقیق پرداخته شده است. در بخش سوم با عنوان مواد و روش، تأثیر ورود گردشگران داخلی بر تولید و اشتغال و هزینه‌های ناشی از ورود هر گردشگر داخلی بر هر بخش اقتصادی استان یزد و سایر اقتصاد ملی با استفاده از مدل داده‌سازنده دو منطقه‌ای ارائه شده است. در پایان بخش‌های چهارم و پنجم نیز به ترتیب به تجزیه و تحلیل نتایج، نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات اختصاص یافته است.

۲. ادبیات تحقیق

رشد اقتصادی و تأمین رفاه از جمله اهداف جوامع مختلف است. صنعت گردشگری از جمله صناعی است که با ایجاد منافع مستقیم و غیرمستقیم متعدد می‌تواند ابزار مناسبی برای نیل به این اهداف باشد. به عبارتی تأثیرات صنعت گردشگری بر رشد اقتصادی را می‌توان به دو صورت «مستقیم»، «غیرمستقیم» و «کل» که شامل مجموع دو اثر مستقیم و غیرمستقیم است در نظر گرفت. «اثرات مستقیم» گردشگری شامل هزینه‌های مستقیم صورت گرفته توسط گردشگران برای خرید کالاها و خدمات، پرداخت هزینه‌های اقامتگاه، مراکز غذایی و رستوران‌ها، خرید خرده‌فروشی، حمل‌ونقل و تفریحات در مقصدها است. در مقابل بخشی از درآمدهای به دست آمده برای خرید کالاها و خدمات واسطه جهت ایجاد محصولات گردشگری استفاده می‌شود که به آن‌ها تقاضای واسطه‌ای می‌گویند. مابقی درآمد برای پرداخت به عوامل تولید نیروی کار، سرمایه و زمین تحت عنوان دستمزد، بهره و سود استفاده می‌شوند. همچنین مقداری برای مالیات بخش‌های مختلف گردشگری و مابقی پس‌انداز می‌شود. براساس افزایش تقاضای محصولات گردشگری، بازیگران صنعت گردشگری و صنایع وابسته به افزایش عرضه محصولات ترغیب می‌شوند و نیروی کار جدید بیشتر از تولیدکنندگان داخلی برای پاسخ به تقاضای گردشگری استخدام می‌شود که به آن «اثرات غیرمستقیم» یا هزینه‌های غیرمستقیم می‌گویند (مسائلی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۸۲). این اثرات و یا هزینه‌ها نه تنها بر اشتغال و دستمزدها اثر می‌گذارند بلکه درآمدی را نیز برای بخش عمومی و خصوصی ایجاد می‌کنند که عمده‌ترین درآمد اقتصادی و اجتماعی حاصل از صنعت گردشگری شامل مواردی چون «اشتغالزایی و افزایش درآمد برای جامعه»، «فراهم کردن فرصت‌های جدید برای فروش محصولات جدید»، «محرک صادرات ملی و بین‌المللی» و «افزایش کیفیت زندگی و توسعه زیرساختارها» است (خانزادی و همکاران، ۱۳۹۷: ۸۹).

امروزه گردشگری داخلی فعالیتی است که نقش اقتصادی آن بر رشد تولید، اشتغال، رونق صنایع داخلی، افزایش درآمدهای مالیاتی از محل فعالیت‌های اقتصادی مرتبط با گردشگری، ایجاد تعادل منطقه‌ای، تعدیل ثروت و دگرگون ساختن فعالیت‌های اقتصادی بر کسی پوشیده نیست. گردشگری داخلی موجب انتقال پول و جمعیت به سمت مراکز شهری که دارای پتانسیل گردشگری هستند، می‌شود و در تنوع و ارتقای کیفیت محصولات به اقتصاد شهری نیز حائز اهمیت است. به عبارت دیگر مخارجی که توسط گردشگران در داخل یک کشور انجام می‌شود برای آن کشور حکم صادرات را داشته و می‌تواند اثرات تکاثری ایجاد و به رشد اقتصادی منجر شود که این رشد خود می‌تواند زمینه‌ساز ایجاد اشتغال و درآمد بیشتر در آینده باشد (بزازان و جعفری، ۱۳۹۳: ۱۸). از طرفی گردشگری داخلی فعالیتی است که منجر به حرکت سریع سرمایه و انتقال منابع مالی در سطح منطقه‌ای و ملی می‌شود (Xia et al, 2022). از آنجایی که مناطق مختلف یک کشور به خصوص ایران که سرزمینی وسیع بوده، دارای مشخصه‌های گوناگونی هستند، اندازه مناطق، ساختار جمعیتی و روند مصرف ترکیب صنایع در هر منطقه با منطقه دیگر متفاوت بوده و دستیابی به اهداف کلان توسعه ملی مشروط به درک و شناخت همه جانبه سطوح محلی و منطقه‌ای است (قاسمی ششده و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۰). بدین منظور، این مقاله درصدد است با استفاده از رویکرد داده‌ستانده دو منطقه‌ای، میزان اثربخشی تولید و اشتغال ناشی از ورود گردشگران داخلی به استان یزد و هزینه‌های گردشگری ناشی از ورود گردشگران داخلی به استان را برای سال ۱۳۹۵ شناسایی و مورد بررسی قرار دهد.

تاکنون مطالعات مختلفی با موضوع اثرات اقتصادی ناشی از ورود گردشگران بر تمام بخش‌های اقتصادی با استفاده از روش‌های اقتصادسنجی، داده‌ستانده، ماتریس حسابداری اجتماعی و تعادل عمومی انجام شده است که در ادامه به چند مورد از این مطالعات با رویکرد داده‌ستانده منطقه‌ای اشاره شده است.

نورال و همکاران (Nurul Huda et.al) (۲۰۰۹) در مطالعه‌ای نقش گردشگری در اقتصاد مالزی را با استفاده از ضرایب داده‌ستانده، درآمد، اشتغال، ارزش افزوده و واردات مورد بررسی قرار داده‌اند. نتایج حاکی از این بود که ماهیت صنعت گردشگری کمک قابل توجهی به رشد اقتصادی مالزی نموده است.

ریبرو و داموتا (Ribeiro & DaMotta) (۲۰۱۲) در پژوهش خود آثار سرمایه‌گذاری در بخش‌های گردشگری منطقه سرژیپه (Sergipe) کشور برزیل را با استفاده از مدل داده‌ستانده

منطقه‌ای مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان داد که اثر کل برآورد شده معادل ۴۰۲/۹۶ میلیون دلار است که ۴۸/۹ درصد آن در خود این ایالت، ۹/۷ درصد آن به سایر ایالات شمال شرقی این منطقه و ۴۱/۴ درصد آن به سایر قسمت‌های برزیل سرریز شده است.

کادیالیا و کوزوا (Kadiyalia & Kosová) (۲۰۱۳) در مطالعه‌ای به بررسی میزان اشتغال حاصل از سرریزهای بخش گردشگری به صنایع می‌پردازند. در این پژوهش با استفاده از داده‌های ۵۳ منطقه شهری آمریکا بین سال‌های ۲۰۰۶-۱۹۸۷ و تخمین تقاضای پویای نیروی کار به تحلیل آثار بخش گردشگری بر اشتغال ۲۲ صنعت (غیر از هتلداری) پرداخته شده است. نتایج حاصل نمایانگر این است که به ازای فروش هر ۱۰۰ اتاق اضافی در یک منطقه ۲ تا ۵ شغل جدید در آن منطقه در صنایع غیر از هتلداری ایجاد می‌شود.

اینکرا و همکاران (Incera et al) (۲۰۱۵) در پژوهشی اثر سرریزی اقتصادی گردشگران سایر مناطق اسپانیا را بر منطقه گالیسیا (Galicia) با استفاده از مدل داده-ستانده منطقه‌ای سال ۲۰۰۵ مورد سنجش قرار دادند. نتایج نشان داد که فقط یک درصد از ارزش افزوده منطقه گالیسیا ناشی از مخارج گردشگری سایر مناطق اسپانیا است.

کرونبرگ و همکاران (Kronenberg et al) (۲۰۱۸) در پژوهشی ظرفیت‌های گردشگری را با استفاده از مدل داده-ستانده منطقه‌ای طی دوره ۲۰۰۸-۲۰۱۴ برای مناطقی از سوئد مورد مطالعه قرار داده‌اند. نتایج حاکی از آن است که رکودهای بخشی در سال‌های ۲۰۱۴-۲۰۱۲ منجر به کاهش اثرات غیرمستقیم در کل اقتصاد این کشور شده است. اگر چه مصرف گردشگران همچنان در حال افزایش بوده است. همچنین نتایج بیانگر این است که با حدود ۴/۱ میلیون دلار خروجی ناشی از گردشگری بین‌المللی، ۹۸۶ شغل تمام وقت، ۲۴/۸ میلیون دلار درآمد و ۱۴/۸ میلیون دلار اثرات ارزش افزوده ناشی از آن ایجاد شده است.

شالنبیگ - رودریگز و اینچاوستی - سینتس (Schallenberg-Rodriguez & Inchausti-Sintes) (۲۰۲۱) با استفاده از مدل داده-ستانده به بررسی تأثیر اقتصادی یک مزرعه بادی در منطقه جزایر قناری در کشور اسپانیا پرداخته است. نتایج حاکی از آن است که سطح سرمایه‌گذاری در جزایر قناری و در کشور اسپانیا به دلیل ساختارهای اقتصادی متفاوت آنها منجر به تأثیرات متفاوتی در اقتصاد خواهد شد. اقتصاد جزایر قناری که به صورت توریستی هدایت می‌شود و با بخش صنعتی حاشیه‌ای و توسعه بیش از حد خدمات مشخص می‌شود، منجر به کاهش کلی GVA و در عین حال تقاضای اشتغال بیشتر خواهد شد. GVA تولید شده در کل پروژه بالا

اثرات اقتصادی ورود گردشگران داخلی به استان یزد ... (زهره نصراللهی و دیگران) ۳۳۱

است و به ۶۸۰ میلیون یورو در سطح ملی می‌رسد که شامل مشارکت منطقه ای ۲۴۵ تا ۳۶۵ میلیون یورو است که نشان‌دهنده تأثیر بالای پروژه در سطح ملی و محلی است.

هندایانی و روزی (Handayani & Rosy) (۲۰۲۲) در پژوهشی به تحلیل ارزش‌گذاری اقتصادی صنعت گردشگری در کالیمانتان (Kalimantan) پرداختند و نتایج آن‌ها بیانگر این بود که سرمایه‌گذاری در بخش «اقامتگاه‌ها و فعالیت‌های غذایی» و «حمل‌ونقل» بیشترین رونق را به کل اقتصاد خواهد داد.

بررسی مطالعات خارجی و مقایسه آن با مطالعه حاضر، حاکی از آن است که اغلب مطالعات خارجی به بررسی آثار سرمایه‌گذاری در برخی بخش‌های گردشگری در مناطق مختلف پرداخته‌اند و کمتر مطالعه‌ای به آثار ورود و هزینه‌های ناشی از ورود گردشگران به تمام بخش‌های اقتصادی مناطق مختلف پرداخته‌اند.

از جمله مطالعات صورت گرفته در داخل کشور می‌توان به مطالعه بزازان و جعفری (۱۳۹۳) اشاره کرد که در آن اثر ورود گردشگران داخلی بر اقتصاد شهر نیشابور را مورد سنجش قرار دادند و به این منظور ضرایب داده-ستانده شهر نیشابور را با استفاده از روش غیر آماری FLQ از جدول داده-ستانده ملی سال ۱۳۸۵ استخراج و به کمک آن‌ها ضرایب مستقیم و فرایند تولید و اشتغال شهر نیشابور را برآورد کردند. یافته‌های آن‌ها حاکی از این بود که ورود گردشگران داخلی در سال ۱۳۹۰، تولید شهر را به میزان ۱۷۳۱ میلیارد ریال و اشتغال شهر به را میزان ۴۷ نفر افزایش داده است.

بزازان و آزادانا (۱۳۹۷) در پژوهش خود به بررسی اثرات اقتصادی گردشگری بر اقتصاد شهر قم با استفاده از مدل داده-ستانده دو منطقه‌ای پرداختند. نتایج بیانگر این بود که با ورود گردشگران داخلی به استان قم در سال ۱۳۹۰ تولید استان به میزان ۵۶۲۵ میلیارد ریال (معادل ۵/۱۶ درصد ستانده استان قم) و اشتغال استان ۲۲۹۶۹ نفر (معادل ۸/۰۸ درصد کل اشتغال استان قم) افزایش یافته است. همچنین ورود گردشگران فوق در اقتصاد ملی به میزان ۷۵۳۲ میلیارد ریال تولید و ۲۶۱۶۳ نفر شغل ایجاد کرده است.

بزازان و همکاران (۱۳۹۹) اثرات اقتصادی ورود گردشگران داخلی به استان خراسان رضوی را با استفاده از مدل داده-ستانده دو منطقه‌ای برآورد کردند. یافته‌های آن‌ها نشان داد که تولید و اشتغال استان خراسان رضوی به ازای ورود گردشگران داخلی در سال ۱۳۹۰ افزایش یافته است. به عبارتی دیگر نتایج حاکی از آن است که ورود گردشگران داخلی در سال ۱۳۹۰، تولید استان خراسان رضوی ۱۲/۱۱ درصد و اشتغال این استان ۱۱/۴۷ درصد افزایش یافته

است. علاوه بر این، بخش صنعت استان خراسان رضوی بیشترین تأثیرپذیری از ورود گردشگران داخلی را داشته است. بخش‌های مرتبط با گردشگری مانند حمل‌ونقل و انبارداری از یک طرف و عمده‌فروشی و خرده‌فروشی از طرف دیگر رتبه دوم و سوم را به خود اختصاص داده‌اند.

اپرا جونقانی و نصراللهی (۱۴۰۲) اثرات اقتصادی ورود گردشگران داخلی به استان اصفهان را با استفاده از مدل داده‌ستانده دو منطقه‌ای برآورد کردند. یافته‌های آن‌ها حاکی از آن است که ورود گردشگران داخلی به استان اصفهان در سال ۱۳۹۵ تولید این استان را به اندازه ۴۳۲۵ میلیارد ریال افزایش داده است. علاوه بر این ورود گردشگران داخلی به استان اصفهان نه تنها تولید استان را افزایش داده بلکه تأثیر برون منطقه‌ای به اندازه ۶۹ میلیارد ریال بر تولید داشته است. در نتیجه اثر ورود گردشگران داخلی به استان اصفهان در سطح ملی که از مجموع اثر در استان اصفهان و سایر اقتصاد ملی به دست می‌آید معادل ۴۳۹۴ میلیارد ریال برآورد شده است. علاوه بر این بخش‌های «سایر خدمات» و «حمل و نقل» بیشترین تأثیرپذیری از ورود گردشگران داخلی را داشته‌اند و بعد از آن بخش «صنایع محصولات غذایی، آشامیدنی و دخانیات» در اولویت قرار دارد.

در ادامه به ارائه روش داده‌ستانده دو منطقه‌ای به منظور برآورد هزینه گردشگران داخلی ورودی به استان یزد و برآورد آثار تولید و اشتغال ناشی از ورود این گردشگران بر استان یزد و بخش ملی پرداخته شده است.

۳. مواد و روش

جدول داده‌ستانده تصویری از وابستگی‌های متقابل فعالیت‌های اقتصادی و یا به عبارتی پیوندهای متقابل بخش‌ها را به صورت منسجم در قالب یک ماتریس جبری ارائه می‌کند (دهقان بنادکوک، ۱۳۹۹: ۴۴). ساخت جداول داده‌ستانده منطقه‌ای با توجه به میزان وابستگی آن به جدول ملی به سه روش آماری، نیمه آماری و غیرآماري انجام می‌شود. از آنجا که تهیه جداول منطقه‌ای به روش‌های آماری و نیمه آماری بسیار پرهزینه و زمان‌بر است، روش‌های غیرآماري رایج‌ترین روش مورد استفاده برای تهیه جداول داده‌ستانده منطقه‌ای است. روش سهم مکانی یکی از پرکاربردترین روش‌های غیرآماري تهیه جداول منطقه‌ای به‌شمار می‌رود که در آن ضرایب مبادلات واسطه‌ای بین بخشی منطقه از تعدیل این ضرایب در جدول ملی بر مبنای ابعاد اقتصاد فضا^۳ به دست می‌آیند (بانوئی و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۸). همه روش‌های سهم

مکانی بر این فرض اساسی استوارند که تکنولوژی تولید همه بخش‌ها در سطح ملی و منطقه یکسان است. از این رو نقش ضرایب سهم مکانی، تعدیل ضرایب نهاده ملی و محاسبه درصد خریدهای داخلی ضرایب منطقه‌ای است. رابطه (۱) نقطه شروع روش سهم مکانی در شرایط فقدان آمار و اطلاعات مورد نیاز است (Flegg & Tohmo, 2016: 313):

$$\hat{r}_{ij} = q_{ij} \times a_{ij} \quad (1)$$

که در آن، a_{ij} ضرایب نهاده ملی و q_{ij} ضریب سهم مکانی است و به‌طور معمول اندازه آن نمی‌تواند بزرگتر از یک باشد. همچنین $\hat{r}_{ij}$ نیز ضرایب نهاده منطقه‌ای است. تفاوت روش‌های مختلف سهم مکانی در چگونگی محاسبه ضریب q_{ij} است، هرچه تعداد بیشتری از عوامل اقتصاد فضا در ضریب سهم مکانی گنجانده شود، این ضریب قابلیت بیشتری در تعدیل مناسب ضرایب ملی خواهد داشت. در پژوهش حاضر به‌منظور تهیه جدول داده‌ستانده استان یزد و سایر اقتصاد ملی از روش سهم مکانی SFLQ استفاده شده است. روش سهم مکانی SFLQ برتری قاطعی در تخمین ضرایب منطقه‌ای نسبت به سایر روش‌های سهم مکانی دارد و اجازه می‌دهد تا ضرایب ملی در بخش‌های مختلف اقتصادی به نسبت‌های متفاوتی تعدیل شوند. همچنین این روش قادر است تا حد زیادی مشکل تخمین بیش از حد ضرایب منطقه‌ای را برطرف کند و براساس همه معیارهای ارزیابی در روش، ستانده استانی را با خطای کمتری برآورد کند (نصراللهی و زارعی، ۱۳۹۶: ۱۱۸). در این مقاله با توجه به استفاده از روش سهم مکانی خاص صنعتی فلگ می‌توان نوشت:

$$SFLQ_{ij} = \begin{cases} CILQ_{ij} \times \lambda_j & \text{for } i \neq j \\ SLQ_{ij} \times \lambda_j & \text{for } i = j \end{cases} \quad (2)$$

$$\lambda = [\log_2(1 + X^r/X^n)]^\delta \quad 0 \leq \delta < 1 \quad 0 \leq \lambda \leq 1 \quad (3)$$

$$r_{ij} = \begin{cases} (SFLQ_{ij} a_{ij}) & \text{if } SFLQ_{ij} \leq 1 \\ a_{ij} & \text{if } SFLQ_{ij} > 1 \end{cases} \quad (4)$$

که در آن $CILQ_{ij}$ و SLQ_{ij} به ترتیب سهم مکانی متقاطع صنعتی و سهم مکانی ساده بخش عرضه‌کننده و تقاضاکننده هستند. λ ضریب تعدیل منطقه و δ ضریب تعدیل ساختار اقتصادی منطقه است. مقادیر δ برای بخش‌های مختلف در روش سهم مکانی SFLQ متفاوت است و میزان آن بر حسب حداقل کرد فاصله بین ستانده واقعی^۴ هر منطقه با ستانده تخمینی^۵ به علاوه واردات واسطه‌ای در ماتریس ضرایب فزاینده حاصل می‌شود (حاصل می‌شود) (Nasrollahi &

(Dehghan Banadkuki, 2021: 170). که مبنای محاسبات δ در این پژوهش بر حسب سهم مکانی خاص صنعتی فلگ محاسباتی در فرمول (۵) است.

$$\mu_1 = \frac{1}{n^2} \sum_i |\dot{X}_j - X_j| \quad (5)$$

μ_1 معیاری است که متوسط قدر مطلق اختلاف را اندازه‌گیری می‌کند و δ براساس آن تعیین می‌شود. همچنین متغیرهای $\dot{X}_j$ و X_j به ترتیب ستانده تخمینی و واقعی بخش زام و n تعداد بخش‌ها است. در این روش، مقدار کوچکتر δ به معنی λ بزرگ‌تر و تعدیل کمتر ضرائب ملی است. سپس بر مبنای جدول داده-ستانده استان یزد و سایر اقتصاد ملی و هزینه‌های گردشگری ناشی از ورود گردشگران داخلی می‌توان به برآورد ماتریس اثربخشی گردشگری از نظر تولید و اشتغال پرداخت.

۱.۳ تهیه جدول داده-ستانده دو منطقه‌ای

در پژوهش حاضر جهت بررسی اثر مخارج گردشگری بر تولید استان یزد و سایر اقتصاد ملی از مدل داده ستانده دو منطقه‌ای استفاده شده است. در این قسمت ابتدا در جدول (۱) به معرفی ساختار جدول داده-ستانده دو منطقه‌ای در قالب دو منطقه استان یزد و سایر اقتصاد ملی پرداخته شده است. که در آن اندیس‌های Y و R به ترتیب نماد استان یزد و سایر اقتصاد ملی هستند و در ادامه، نحوه برآورد اثر مخارج گردشگران داخلی بر تولید و اشتغال استان یزد و سایر اقتصاد ملی ارائه شده است.

جدول ۱. ساختار جدول دو منطقه‌ای

ستانده کل	تقاضای نهایی			تقاضای واسطه		فروشنده	
	صادرات به دنیای خارج	سایر اقتصاد ملی	استان یزد	سایر اقتصاد ملی	استان یزد	خریدار	
				بخش‌ها	بخش‌ها		
X^Y	E^Y	Y^{YR}	Y^{YY}	Z^{YR}	Z^{YY}	بخش‌ها	استان یزد
X^R	E^R	Y^{RR}	Y^{RY}	Z^{RR}	Z^{RY}	بخش‌ها	سایر اقتصاد ملی
				M^R	M^Y	واردات از دنیای	

						خارج
				V^R	V^Y	ارزش افزوده
				X^R	X^Y	داده کل

منبع: همتی (۱۳۸۹): ۴۵

در جدول (۱) ماتریس‌ها به صورت زیر تعریف می‌شود:

Z^{YY} : ماتریس مربع مبادلات (تجارت) واسطه‌ای بین بخشی استان یزد (ماتریس ستانده استان یزد که از روش سهم مکانی SFLQ حاصل شده است).

Z^{YR} : ماتریس مبادلات بین دو منطقه‌ای استان یزد و سایر اقتصاد ملی که مبدأ آنها استان یزد و مقصدشان سایر اقتصاد ملی است. به عبارت دیگر صادرات بخشی استان یزد به سایر اقتصاد ملی با واردات بخشی سایر اقتصاد ملی از استان یزد برابر است.

Z^{RY} : ماتریس مبادلات بین دو منطقه‌ای سایر اقتصاد ملی و استان یزد که مبدأ آنها سایر اقتصاد ملی و مقصدشان استان یزد است. به عبارت دیگر صادرات بخشی سایر اقتصاد ملی به استان یزد با واردات بخشی استان یزد از سایر اقتصاد ملی برابر است.

Z^{RR} : ماتریس مربع مبادلات واسطه‌ای بین بخشی سایر اقتصاد ملی (ماتریس ستانده استان سایر اقتصاد ملی که از روش سهم مکانی SFLQ حاصل شده است).

Y^{YY} : بردار ستونی که هر عنصر آن بیانگر جریان کالا از بخش‌های استان یزد به تقاضاکنندگان نهایی در استان یزد به صورت مصرف خصوصی، دولتی، تشکیل سرمایه و تغییر در موجودی انبار است.

Y^{YR} : بردار ستونی که هر عنصر آن بیانگر جریان کالا از بخش‌های استان یزد به تقاضاکنندگان نهایی در سایر استان‌ها (سایر اقتصاد ملی) است.

Y^{RY} : بردار ستونی که هر عنصر آن بیانگر جریان کالا از بخش‌های سایر استان‌ها (سایر اقتصاد ملی) به تقاضاکنندگان نهایی در استان یزد است.

Y^{RR} : بردار ستونی که هر عنصر آن بیانگر جریان کالا از بخش‌های سایر اقتصاد ملی به تقاضاکنندگان نهایی در سایر اقتصاد ملی به صورت مصرف خصوصی، دولتی، تشکیل سرمایه و تغییر در موجودی انبار است.

E^Y : بردار ستونی که هر عنصر آن بیانگر جریان کالا از بخش‌های استان یزد به خارج از مرز ایران یا صادرات بخشی استان یزد است (در روش سهم مکانی تک منطقه‌ای حاصل می‌شود).

E^R : بردار ستونی که هر عنصر آن بیانگر جریان کالا از بخش‌های سایر اقتصاد ملی به خارج از مرز ایران یا صادرات بخشی سایر اقتصاد ملی است (در روش سهم مکانی تک منطقه‌ای حاصل می‌شود).

M^Y : بردار سطری که هر عنصر آن بیانگر واردات بخشی استان یزد از دنیای خارج از ایران است (از واردات داده‌ستانده اقتصاد ملی حاصل می‌شود).

M^R : بردار سطری که هر عنصر آن بیانگر واردات بخشی سایر اقتصاد ملی از دنیای خارج از ایران است (این بردار معادل با واردات اقتصاد ملی در نظر گرفته می‌شود).

V^Y : بردار سطری ارزش افزوده بخشی استان یزد است (از حساب‌های منطقه‌ای مرکز آمار ایران استخراج می‌شود).

V^R : بردار سطری ارزش افزوده بخشی سایر اقتصاد ملی است (از حساب‌های منطقه‌ای مرکز آمار ایران استخراج می‌شود. بدین صورت که باید حساب‌های فرامنطقه‌ای را با سایر اقتصاد ملی تجمیع کنیم).

X^Y : بردار سطری ستانده بخشی استان یزد است (از حساب‌های منطقه‌ای مرکز آمار ایران استخراج می‌شود).

X^R : بردار سطری ستانده بخشی سایر اقتصاد ملی است (از حساب‌های منطقه‌ای مرکز آمار ایران استخراج می‌شود. بدین صورت که باید حساب‌های فرامنطقه‌ای را با سایر اقتصاد ملی تجمیع کنیم).

فرم عمومی مدل داده‌ستانده به صورت زیر تعریف می‌شود:

$$X = AX + Y = (I - A)^{-1}Y = BY \quad (6)$$

براساس آن، فرم عمومی مدل داده‌ستانده دو منطقه‌ای را می‌توان به شکل زیر نوشت:

$$\begin{bmatrix} X^Y \\ X^R \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} A^{YY} & A^{YR} \\ A^{RY} & A^{RR} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} X^Y \\ X^R \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} Y^Y \\ Y^R \end{bmatrix} \quad (7)$$

که در آن $X = \begin{bmatrix} X^Y \\ X^R \end{bmatrix}$ ماتریس ستانده بخشی دو منطقه، $Y = \begin{bmatrix} Y^Y \\ Y^R \end{bmatrix}$ ماتریس تقاضای نهایی بخشی دو منطقه و $A = \begin{bmatrix} A^{YY} & A^{YR} \\ A^{RY} & A^{RR} \end{bmatrix}$ ماتریس ضرایب نهاده و $B = \begin{bmatrix} B^{YY} & B^{YR} \\ B^{RY} & B^{RR} \end{bmatrix}$ ماتریس معکوس دو منطقه‌ای لئونتیف است. ماتریس B ماتریس ضرایب فزاینده تولید دو منطقه‌ای است که اثر تغییر در تقاضای نهایی بخشی به‌ویژه صادرات در یک منطقه را بر تولید همان منطقه و

اثرات اقتصادی ورود گردشگران داخلی به استان یزد ... (زهره نصراللهی و دیگران) ۳۳۷

منطقه دیگر نشان می‌دهد. در رویکرد دو منطقه‌ای چهار اثر تولیدی وجود دارد که شامل اثرات بخشی، اثرات درون منطقه‌ای، اثرات بین منطقه‌ای (سرریزی) و اثرات ملی است (Miller & Blair, 2009).

اثرات بخشی شامل اثر تغییر تقاضای نهایی هر استان روی تولید بخشی همان استان است. اثرات درون منطقه‌ای شامل اثر تغییر تقاضای نهایی هر استان روی تولید کل همان استان است که از جمع ستونی ماتریس‌های B^{YY} و B^{RR} قابل محاسبه‌اند. همچنین اثر تغییر تقاضای نهایی بخشی یک استان روی تولیدات بخشی و تولید کل استان‌های دیگر را اثرات بین منطقه‌ای یا اثرات سرریزی گویند. جمع ستونی ماتریس‌های B^{RY} و B^{YR} به ترتیب بیانگر اثر سرریزی افزایش تقاضا در استان یزد بر تولید سایر استان‌ها و اثر سرریزی سایر استان‌ها بر تولید استان یزد است. آخرین اثر که به اثرات ملی معروف است، بیانگر اثر تغییر در تقاضای نهایی بخشی در یک استان بر تولید ملی است که از جمع ستونی ماتریس B قابل محاسبه است. با در نظر گرفتن مخارج گردشگران به عنوان صادرات استان یزد و به صورت افزایش تقاضای نهایی آن استان (ΔY^{YR})، اثر تولیدی ناشی از ورود گردشگران داخلی به استان یزد از رابطه (۸) برآورد می‌شود (بزازان و آزادانا، ۱۳۹۷: ۱۸):

$$\begin{bmatrix} \Delta X^Y \\ \Delta X^R \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} B^{YY} & B^{YR} \\ B^{RY} & B^{RR} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \Delta Y^{YR} \\ 0 \end{bmatrix} \quad (8)$$

اثر تولیدی ورود گردشگران داخلی به استان یزد در همان استان از رابطه (۸) برابر است با:

$$\Delta X^Y = B^{YY} \Delta Y^{YR} \quad (9)$$

و اثر سرریزی تولیدی ورود گردشگران داخلی به استان یزد بر سایر اقتصاد ملی برابر است

با:

$$\Delta X^R = B^{RY} \Delta Y^{YR} \quad (10)$$

ورود گردشگران داخلی به استان یزد نه تنها تولید را افزایش می‌دهد بلکه بر روی تعداد شاغلان دو منطقه نیز اثرگذار است. که فرم عمومی مدل اشتغال داده‌سستاده دو منطقه‌ای در رابطه (۱۱) آورده شده است (بزازان و آزادانا، ۱۳۹۷: ۱۹):

$$\begin{bmatrix} L^Y \\ L^R \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \hat{Y} & 0 \\ 0 & \hat{R} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} B^{YY} & B^{YR} \\ B^{RY} & B^{RR} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} Y^Y \\ Y^R \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \hat{Y} B^{YY} & \hat{Y} B^{YR} \\ \hat{R} B^{RY} & \hat{R} B^{RR} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} Y^Y \\ Y^R \end{bmatrix} \quad (11)$$

در رابطه (۱۱)، $\hat{Y}$ و $\hat{R}$ به ترتیب ماتریس‌های قطری ضرایب مستقیم اشتغال بخشی استان یزد و سایر اقتصاد ملی و L^R و L^Y به ترتیب بردارهای ستونی اشتغال بخشی استان یزد و سایر اقتصاد ملی هستند. جهت محاسبه اشتغال ناشی از ورود گردشگران داخلی به استان یزد، رابطه (۱۱) به فرم زیر تغییر می‌یابد:

$$\begin{bmatrix} \Delta L^Y \\ \Delta L^R \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \hat{Y} B^{YY} & \hat{Y} B^{YR} \\ \hat{R} B^{RY} & \hat{R} B^{RR} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \Delta Y^{YR} \\ 0 \end{bmatrix} \quad (12)$$

که به کمک رابطه (۱۲)، اثر اشتغال ورود گردشگران داخلی در استان یزد عبارتند از:

$$\Delta L^Y = \hat{Y} B^{YY} \Delta Y^{YR} \quad (13)$$

و در سایر اقتصاد ملی از رابطه زیر به دست می‌آید:

$$\Delta L^R = \hat{R} B^{RY} \Delta Y^{YR} \quad (14)$$

۴. تجزیه و تحلیل نتایج

پایه‌های آماری در پژوهش حاضر شامل دو بخش است: (۱) پایه آماری موردنیاز برای برآورد ضرایب داده‌ستانده دو منطقه‌ای استان یزد و سایر اقتصاد ملی و (۲) پایه آماری موردنیاز برای برآورد اثر مخارج گردشگران داخلی در استان یزد بر اقتصاد ملی و اقتصاد این استان پایه‌های آماری مورد نیاز برآورد ضرایب داده‌ستانده دو منطقه‌ای استان یزد و سایر اقتصاد ملی از سه منبع زیر (الف، ب) و برآورد میزان تولید و اشتغال ناشی از افزایش ورود گردشگران داخلی به استان یزد از منبع (ج) دریافت شده است.

الف) جدول داده‌ستانده منطقه‌ای سال ۱۳۹۵ استان یزد و سایر اقتصاد ملی با به‌کارگیری روش سهم‌مکانی SFLQ از جدول داده‌ستانده به‌روز شده سال ۱۳۹۵ مرکز آمار ایران و حساب‌های منطقه‌ای همان سال، استخراج شده است. همچنین جدول داده‌ستانده مرکز آمار ایران، متناسب با ساختار تولیدی و اقتصادی دو منطقه و با استفاده از روش طبقه‌بندی ISIC در ۲۰ بخش تجمیع شده است.

ب) آمار اشتغال در سطح ملی و استان یزد از سالنامه آماری سال ۱۳۹۵ مرکز آمار ایران دریافت شده است. همچنین آمار اشتغال در سطح سایر اقتصاد ملی از کسر نمودن اشتغال استان یزد در هر بخش از اشتغال ملی به دست آمده است.

ج) داده‌های آماری موردنیاز برای برآورد اثر مخارج گردشگران داخلی نیز از آمار تعداد گردشگران داخلی ورودی به استان یزد و میزان مخارج هر گردشگر که از نتایج آمارگیری از گردشگران ملی سال ۱۳۹۵ که توسط مرکز آمار ایران انتشار یافته، استخراج شده است.

از این رو با استفاده از داده‌های آماری ذکر شده، ابتدا ضرایب داده-ستانده دو منطقه‌ای استان یزد و سایر اقتصاد ملی برآورد شده است. سپس اثر تولیدی و اشتغال ناشی از ورود گردشگران داخلی به استان یزد محاسبه شده است. که در ادامه به تحلیل و بررسی این نتایج پرداخته شده است.

۱.۴ برآورد ضرایب داده-ستانده دو منطقه‌ای

ضرایب فزاینده تولید هر بخش نشان‌دهنده این است که یک واحد تغییر در تقاضای نهایی هر بخش چه میزان تولید کل اقتصاد را دچار تغییر می‌کند. در جداول تک منطقه‌ای تنها تأثیر افزایش تقاضای نهایی بخش‌های مختلف یک منطقه بر روی کل اقتصاد آن منطقه نشان داده می‌شود. در حالی که در جداول دو منطقه‌ای علاوه بر نشان دادن تأثیر افزایش تقاضای نهایی بخش‌های مختلف یک منطقه بر روی کل اقتصاد آن منطقه، آثار سرریزی نیز محاسبه می‌شود. در جدول (۲) ارقام ستون اول و چهارم اثر افزایش تقاضای نهایی هر منطقه بر روی تولید همان منطقه، ستون دوم و پنجم آثار سرریزی هر منطقه بر منطقه دیگر و ستون سوم و ششم نیز جمع آثار بر خود منطقه و منطقه دیگر یعنی تأثیر بر اقتصاد ملی نشان داده شده است.

در جدول (۲) ارقام ستون اول که از جمع ستونی ماتریس B^{YY} حاصل شده است و بیانگر افزایش تولید بخش‌های مختلف استان یزد به دلیل افزایش یک واحد تقاضای نهایی استان است. بزرگ‌ترین ضریب فزاینده تولید درون منطقه‌ای مربوط به بخش «ساختمان» با ضریب فزاینده‌ای معادل $۱/۰۷۵۴$ واحد است. بنابراین چون برای افزایش تقاضای نهایی، سرمایه‌گذاری یک انتخاب است، می‌توان گفت در صورتی که یک واحد سرمایه‌گذاری در بخش مذکور صورت گیرد، تولید استان یزد $۱/۰۷۵۴$ واحد افزایش می‌یابد. به عبارت دیگر اگر تقاضای نهایی بخش «ساختمان» در استان یزد صد میلیون ریال افزایش یابد، تولید استان یزد به‌طور مستقیم و

غیرمستقیم نزدیک به ۱۰۷ میلیون ریال افزایش پیدا می‌کند. این موضوع برای سایر بخش‌ها نیز به همین صورت قابل تفسیر است. ستون چهارم نیز مربوط به افزایش تولید بخش‌های مختلف سایر اقتصاد ملی در اثر افزایش یک واحد تقاضای نهایی سایر اقتصاد ملی است و از جمع ستونی ماتریس B^{RR} قابل محاسبه است. در این قسمت مشاهده می‌شود که بیش‌ترین ضریب فزاینده تولید درون منطقه ای مربوط به بخش «ساخت، تعمیر و نصب محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی، نوری و ساخت، تعمیر و نصب تجهیزات برقی» است.

از آنجایی که استان یزد بخش کوچکی از تولیدات اقتصاد ملی را تشکیل می‌دهد، انتظار بر این است که ضرایب فزاینده تولید درون منطقه‌ای سایر اقتصاد ملی بزرگ‌تر از مقادیر متناظرش در سطح استان یزد باشد که مقایسه ستون‌های اول و چهارم جدول (۲) به خوبی بیانگر این امر است.

ستون‌های دوم و پنجم در جدول (۲) به ترتیب نشان‌دهنده آثار سرریزی استان یزد بر سایر اقتصاد ملی و آثار سرریزی سایر اقتصاد ملی بر استان یزد است. که اثر افزایش تقاضای نهایی هر بخش از یک منطقه بر روی منطقه دیگر را نشان می‌دهد. این نتایج با استفاده از جمع ستونی ماتریس‌های B^{YR} و B^{RY} محاسبه می‌شوند. بالاترین اثر سرریزی در استان یزد مربوط به بخش «ساخت منسوجات» و بالاترین اثر سرریزی در سایر اقتصاد ملی مربوط به بخش «ساخت، تعمیر و نصب محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی، نوری و ساخت، تعمیر و نصب تجهیزات برقی» است. با مقایسه ارقام ستون دوم و پنجم مشاهده می‌کنیم که آثار سرریزی استان یزد (منطقه کوچکتر) از آثار سرریزی بخش‌های سایر اقتصاد ملی، بزرگتر است و دلیل آن نیز وابستگی بیشتر استان یزد به سایر اقتصاد ملی و بالاتر بودن واردات استان یزد از سایر اقتصاد ملی است که با تحلیل‌های دو منطقه‌ای سازگاری دارد.

ضریب فزاینده کل تولید، مجموع تولید درون منطقه‌ای و آثار سرریزی برای هر منطقه می‌باشد. بالاترین ضریب فزاینده کل تولید استان یزد مربوط به بخش «ساخت منسوجات» با $۱/۸۵۵۴$ واحد است و به این معنی است که افزایش تولید کل اقتصاد ناشی از افزایش یک واحد سرمایه‌گذاری در بخش «ساخت منسوجات» استان یزد برابر $۱/۸۵۵۴$ واحد است. پایین‌ترین میزان ضریب فزاینده کل تولید هم مربوط به بخش «کشاورزی» است. برای سایر اقتصاد ملی نیز بالاترین اثر کل مربوط به بخش «ساخت، تعمیر و نصب محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی، نوری و ساخت، تعمیر و نصب تجهیزات برقی» و کم‌ترین آن متعلق به بخش «نفت خام، گاز طبیعی و سایر معادن» است. همان‌گونه که در جدول (۲) مشاهده می‌کنیم، ضریب فزاینده

اثرات اقتصادی ورود گردشگران داخلی به استان یزد ... (زهره نصراللهی و دیگران) ۳۴۱

تولید درون منطقه‌ای در استان یزد کمتر از سایر اقتصاد ملی است اما به دلیل نیاز شدیدی که به واردات از سایر اقتصاد ملی دارد؛ مقدار ضریب فزاینده کلی آن در برخی بخش‌ها بزرگتر است.

جدول ۲. ضرایب فزاینده تولید بخشی دو منطقه به تفکیک درون و برون منطقه‌ای و اثر کل

اثر کل (سایر اقتصاد ملی)	اثرات برون منطقه‌ای	اثر درون منطقه‌ای (سایر اقتصاد ملی)	اثر کل (یزد)	اثرات برون منطقه‌ای	اثر درون منطقه‌ای استان یزد	بخش‌های اقتصادی
(۶)=(۵)+(۴)	(۵)	(۴)	(۳)=(۲)+(۱)	(۲)	(۱)	
۱/۴۶۵۶	۰/۰۰۲۵	۱/۴۶۳۱	۱/۰۲۲۶	۰/۰۰۶۲	۱/۰۱۶۴	کشاورزی
۱/۰۱۸۰	۰/۰۰۰۵	۱/۰۱۷۵	۱/۰۶۲۲	۰/۰۰۶۸	۱/۰۵۵۴	نفت خام، گاز طبیعی و سایر معادن
۱/۵۷۶۶	۰/۰۰۶۴	۱/۵۷۰۲	۱/۰۶۳۱	۰/۰۴۶۱	۱/۰۱۷۰	صنایع محصولات غذایی، آشامیدنی و تنباکو
۱/۳۶۹۰	۰/۰۱۵۷	۱/۳۵۳۳	۱/۸۵۵۴	۰/۸۳۱۳	۱/۰۲۴۱	ساخت منسوجات
۱/۶۵۱۵	۰/۰۲۴۰	۱/۶۲۷۵	۱/۴۶۲۱	۰/۴۵۸۱	۱/۰۰۴۰	ساخت پوشاک، دباغی و پرداخت چرم
۱/۳۸۶۸	۰/۰۱۲۱	۱/۳۷۴۷	۱/۲۰۴۸	۰/۱۹۸۵	۱/۰۰۶۳	ساخت چوب و محصولات چوبی
۱/۳۵۸۴	۰/۰۲۲۹	۱/۳۳۵۵	۱/۳۲۴۴	۰/۳۱۵۹	۱/۰۰۸۵	ساخت کاغذ، محصولات کاغذی و چاپ
۱/۷۵۶۹	۰/۰۰۵۸	۱/۷۵۱۱	۱/۸۴۶۸	۰/۵۳۴۲	۱/۰۱۵۵	ساخت کک، فرآورده‌ای حاصل از آن و ساخت محصولات شیمیایی
۱/۴۶۳۷	۰/۰۱۸۶	۱/۴۴۵۱	۱/۰۷۹۳	۰/۰۶۸۴	۱/۰۱۰۹	ساخت محصولات از لاستیک و پلاستیک
۱/۶۵۸۶	۰/۰۱۰۳	۱/۶۴۸۳	۱/۲۲۹۵	۰/۲۱۸۹	۱/۰۱۰۶	ساخت محصولات کانی غیر فلزی
۱/۵۱۶۲	۰/۰۱۳۱	۱/۵۰۳۱	۱/۱۳۴۲	۰/۰۹۷۲	۱/۰۳۷۰	ساخت فلزات اساسی
۱/۷۴۴۲	۰/۰۲۰۴	۱/۷۲۳۸	۱/۱۲۷۷	۰/۱۲۰۷	۱/۰۰۷۰	ساخت محصولات فلزی فابریکی به‌جز ماشین‌آلات و تجهیزات
۱/۲۸۴۲	۰/۰۴۰۰	۱/۲۴۴۲	۱/۴۳۷۹	۰/۴۳۴۶	۱/۰۰۳۳	ساخت ماشین‌آلات و تجهیزات

						طبقه‌بندی نشده در جای دیگر
۱/۹۹۷۳	۰/۰۴۳۷	۱/۹۵۳۶	۱/۳۹۲۸	۰/۳۸۶۱	۱/۰۰۶۷	ساخت، تعمیر و نصب محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی، نوری و ساخت، تعمیر و نصب تجهیزات برقی
۱/۸۳۴۳	۰/۰۰۲۴	۱/۸۳۱۹	۱/۱۰۰۶	۰/۰۹۲۶	۱/۰۰۸۰	ساخت وسایل نقلیه موتوری و سایر تجهیزات حمل و نقل
۱/۳۹۰۸	۰/۰۱۶۱	۱/۳۷۴۷	۱/۳۱۶۷	۰/۳۱۱۹	۱/۰۰۴۸	ساخت مبلمان و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر
۱/۱۵۱۵	۰/۰۱۳۸	۱/۱۳۷۷	۱/۱۱۹۶	۰/۱۱۴۱	۱/۰۰۵۵	آب، برق و گاز
۱/۴۷۱۵	۰/۰۰۲۴	۱/۴۶۹۱	۱/۰۶۲۵	۰/۰۰۷۱	۱/۰۷۵۴	ساختمان
۱/۱۰۲۰	۰/۰۰۱۲	۱/۱۰۰۸	۱/۰۴۶۵	۰/۰۳۳۹	۱/۰۱۲۶	حمل و نقل
۱/۵۱۷۵	۰/۰۰۰۱	۱/۵۱۷۴	۱/۰۵۹۸	۰/۰۱۷۵	۱/۰۴۲۳	سایر خدمات

منبع: یافته‌های پژوهش

اثر بخشی اشتغال برای دو منطقه از رابطه (۱۱) محاسبه و نتایج در جدول شماره (۳) سازماندهی شده است. ستون اول و چهارم جدول (۳) اثر افزایش تقاضای نهایی بخشی هر منطقه بر اشتغال همان منطقه (ضریب فزاینده اشتغال) را نشان می‌دهد. بزرگترین اثر اشتغال درون منطقه‌ای استان یزد (به ازای یک میلیارد ریال افزایش در تقاضای نهایی) مربوط به بخش «حمل و نقل» است که برابر با ۱/۹۳۴ نفر - شغل است. این در حالیست که برای سایر اقتصاد ملی بخش «آب، برق و گاز» بالاترین اثر بخشی اشتغال درون منطقه‌ای را با ۱/۸۶۳ نفر - شغل (به ازای یک میلیارد ریال افزایش در تقاضای نهایی) را دارد.

در الگوی دو منطقه‌ای، تغییر در تقاضای نهایی هر بخش در هر منطقه هم بر اشتغال خود منطقه و هم بر اشتغال منطقه دوم اثر می‌گذارد. که به این اثر، اثر سرریزی اشتغال گفته می‌شود. ستون‌های دوم و پنجم در جدول (۳) به ترتیب نشان‌دهنده اثرات برون منطقه‌ای یا سرریزی اشتغال استان یزد بر سایر اقتصاد ملی و آثار سرریزی سایر اقتصاد ملی بر استان یزد است. در استان یزد بخش «ساخت منسوجات» با ۰/۹۰۶ نفر - شغل، و در سایر اقتصاد ملی بخش «ساخت پوشاک، دباغی و پرداخت چرم» با ۰/۰۹۹ نفر - شغل بالاترین اثرات برون منطقه‌ای یا سرریزی اشتغال منطقه‌ای را دارند.

اثرات اقتصادی ورود گردشگران داخلی به استان یزد ... (زهره نصراللهی و دیگران) ۳۴۳

در ستون های سوم و ششم جدول (۳) ضریب فزاینده کل اشتغال آورده شده که شامل ضریب فزاینده اشتغال درون منطقه ای و اثرات سرریزی اشتغال برای هر منطقه است. بالاترین ضریب فزاینده کل اشتغال در استان یزد (به ازاء یک میلیارد ریال افزایش در تقاضای نهایی) مربوط به بخش «حمل و نقل» است که ۱/۹۳۵ نفر - شغل ایجاد می کند. و برای سایر اقتصاد ملی هم بالاترین مقدار برای ضریب فزاینده کل اشتغال مربوط به بخش «آب و برق و گاز» است که (به ازاء یک میلیارد ریال افزایش در تقاضای نهایی) معادل ۱/۸۸۷ نفر - شغل ایجاد می کند.

جدول ۳. ضرایب فزاینده اشتغال بخشی دو منطقه به تفکیک درون و برون منطقه ای و اثر کل (نفر - شغل به ازای یک میلیارد ریال)

بخش های اقتصادی	اثر درون منطقه ای استان یزد	اثرات برون منطقه ای	اثر کل (بزد)	اثر درون منطقه ای (سایر اقتصاد ملی)	اثرات برون منطقه ای	اثر کل (سایر اقتصاد ملی)
	(۱)	(۲)	(۳)=(۲)+(۱)	(۴)	(۵)	(۶)=(۴)+(۵)
کشاورزی	۱/۴۰۸	۰/۰۰۱	۱/۴۰۹	۱/۶۵۰	۰/۰۰۱	۱/۶۵۱
نفت خام، گاز طبیعی و سایر معادن	۱/۰۱۵	۰/۰۰۴	۱/۰۱۹	۱/۰۰۷	۰/۰۱۷	۱/۰۲۴
صنایع محصولات غذایی، آشامیدنی و تنباکو	۱/۳۲۰	۰/۰۸۰	۱/۴۰۰	۱/۱۶۴	۰/۰۴۵	۱/۲۰۹
ساخت منسوجات	۱/۰۲۵	۰/۹۰۶	۱/۹۳۱	۱/۶۴۸	۰/۰۴۹	۱/۶۹۷
ساخت پوشاک، دباغی و پرداخت چرم	۱/۰۰۲	۰/۴۷۷	۱/۴۷۹	۱/۵۰۴	۰/۰۹۹	۱/۶۰۳
ساخت چوب و محصولات چوبی	۱/۰۰۶	۰/۴۶۱	۱/۴۶۷	۱/۳۸۶	۰/۰۲۴	۱/۴۱۰
ساخت کاغذ، محصولات کاغذی و چاپ	۱/۰۰۷	۰/۴۰۸	۱/۴۱۵	۱/۳۷۶	۰/۰۸۶	۱/۴۶۲
ساخت کک، فرآورده های حاصل از آن و ساخت محصولات شیمیایی	۱/۰۰۲	۰/۳۷۷	۱/۳۷۹	۱/۰۶۴	۰/۰۸۲	۱/۱۴۶
ساخت محصولات از لاستیک و پلاستیک	۱/۰۱۵	۰/۱۵۷	۱/۱۷۲	۱/۱۸۲	۰/۰۱۲	۱/۱۹۴
ساخت محصولات کانی غیرفلزی	۱/۱۸۶	۰/۲۰۲	۱/۳۸۸	۱/۶۵۲	۰/۰۷۹	۱/۸۳۱
ساخت فلزات اساسی	۱/۰۳۲	۰/۱۸۰	۱/۲۱۲	۱/۰۵۲	۰/۰۶۵	۱/۱۱۷

۱/۸۳۶	۰/۰۷۷	۱/۶۵۹	۱/۱۳۶	۰/۱۳۰	۱/۰۰۶	ساخت محصولات فلزی فابریکی به‌جز ماشین‌آلات و تجهیزات
۱/۶۴۴	۰/۰۹۷	۱/۵۴۷	۱/۱۸۹	۰/۱۸۴	۱/۰۰۵	ساخت ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر
۱/۳۹۰	۰/۰۳۴	۱/۳۵۶	۱/۳۳۸	۰/۳۳۰	۱/۰۰۸	ساخت، تعمیر و نصب محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی، نوری و ساخت، تعمیر و نصب تجهیزات برقی
۱/۹۱۲	۰/۰۵۳	۱/۸۵۹	۱/۱۰۹	۰/۱۰۸	۱/۰۰۱	ساخت وسایل نقلیه موتوری و سایر تجهیزات حمل‌ونقل
۱/۲۹۹	۰/۰۷۰	۱/۲۲۹	۱/۵۷۶	۰/۴۸۹	۱/۰۸۷	ساخت مبلمان و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر
۱/۸۸۷	۰/۰۲۴	۱/۸۶۳	۱/۰۹۳	۰/۰۲۵	۱/۰۶۸	آب، برق و گاز
۱/۱۱۴	۰/۰۰۷	۱/۱۰۷	۱/۸۲۶	۰/۱۹۸	۱/۶۲۸	ساختمان
۱/۰۷۸	۰/۰۰۱	۱/۰۷۷	۱/۹۳۵	۰/۰۹۵	۱/۹۳۴	حمل‌ونقل
۱/۵۱۹	۰/۰۲۹	۱/۴۹۰	۱/۸۹۷	۰/۶۷۴	۱/۲۲۳	سایر خدمات

منبع: یافته‌های پژوهش

۲.۴ سنجش میزان اثر ورود گردشگران داخلی به استان یزد

در این قسمت از پژوهش به بررسی نتایج حاصل از میزان اثربخشی گردشگران ورودی بر تولید و اشتغال استان یزد پرداخته شده است. نتایج حاصل از این بخش با استفاده از روش داده‌سنجی برآورد شده است. در این قسمت با استفاده از ارقام ضرایب فزاینده تولید و اشتغال و نتایج آمارگیری از گردشگران ملی سال ۱۳۹۵ (مرکز آمار ایران)، میزان تأثیر هزینه‌های گردشگری بر بخش‌های اقتصادی استان برآورد شده است. در ادامه پژوهش ابتدا به چگونگی محاسبه داده‌ها و سپس شرح نتایج حاصل از آن پرداخته شده است.

در آمارگیری از گردشگران سفرهای داخلی سال ۱۳۹۵ دو نوع اطلاعات مورد استفاده قرار گرفته است:

- آمار مربوط به تعداد گردشگران ورودی به استان یزد
- آمار هزینه سفرهای داخلی خانوارها به تفکیک اقلام اصلی هزینه

اثرات اقتصادی ورود گردشگران داخلی به استان یزد ... (زهره نصراللهی و دیگران) ۳۴۵

نکته قابل توجه در خصوص مخارج گردشگرانی است که از استان بازدید کرده‌اند بدین صورت است که، به کمک دو مجموعه آمارهای فوق، ابتدا هزینه یک گردشگر و سپس با توجه به کل تعداد گردشگران داخلی به یزد، هزینه کل گردشگران (به تفکیک نوع هزینه) محاسبه و به بخش‌های منطبق با جدول داده-ستانده تخصیص داده شده است. نتایج حاصل از هزینه گردشگران استان یزد در جدول (۴) سازمان‌دهی شده است.

جدول ۴. هزینه‌های گردشگران در استان یزد به تفکیک نوع هزینه (میلیارد ریال)

بخش‌های اقتصادی	بخش‌های مربوطه با نوع هزینه	هزینه گردشگران در استان یزد
هزینه تور و گشت	حمل و نقل	۲۸
هزینه‌های حمل و نقل	حمل و نقل	۲۴۲
هزینه‌های اقامت	سایر خدمات	۵۸
هزینه‌های خوراکی و دخانی	ساخت محصولات غذایی، آشامیدنی و تنباکو	۲۰۳
هزینه‌های فرهنگی، تفریحی و ورزشی	سایر خدمات	۱۵
هزینه‌های درمانی	سایر خدمات	۱۴۵
هزینه‌های خرید سوغاتی	سایر خدمات	۱۱۰
هزینه‌های خرید کالا و لوازم	سایر خدمات	۱۴۶
سایر هزینه‌های سفر	سایر خدمات	۱۰
مجموع		۹۶۱

منبع: یافته‌های پژوهش، بر اساس نتایج آمارگیری از گردشگران ملی در سال ۱۳۹۵ مرکز آمار ایران

همان‌طور که از جدول (۴) مشاهده می‌شود نوع هزینه‌ای که گردشگر انجام می‌دهد با بخش‌های اقتصادی در جدول داده-ستانده هم‌خوانی دارد و می‌توان آن را به صورت یک شوک، وارد مدل کرده و اثرات تولیدی آن را محاسبه کرد. از آنجایی که هزینه توسط افرادی خارج از استان یزد صورت گرفته لذا صادرات استان یزد ΔY^YR به حساب می‌آید که به عنوان یک عنصر از تقاضای نهایی است. لذا جهت برآورد میزان اثرات تولیدی از رابطه (۸) تا (۱۰) و برای برآورد اثرات اشتغال از روابط (۱۱) تا (۱۴) استفاده شده است. نتایج حاصل از این محاسبات به ترتیب در جداول (۵) و (۶) نمایش داده شده است.

جدول ۵. میزان اثربخشی تولید ناشی از ورود گردشگران داخلی
به استان یزد در سال ۱۳۹۵ (میلیارد ریال)

بخش‌های اقتصادی	اثر درون منطقه‌ای استان یزد	اثرات برون منطقه‌ای سایر اقتصاد ملی	اثر کل تولید ملی
	(۱)	(۲)	(۳)=(۲)+(۱)
کشاورزی	۲۰	۰/۱	۲۰/۱
نفت خام، گاز طبیعی و سایر معادن	۰/۸	۲	۲/۸
صنایع محصولات غذایی، آشامیدنی و تنباکو	۶۵۰	۸	۶۵۸
ساخت منسوجات	۴	۰/۱	۴/۱
ساخت پوشاک، دباغی و پرداخت چرم	۰/۴	۰/۰۱	۰/۴۱
ساخت چوب و محصولات چوبی	۰/۴	۰/۰۱	۰/۴۱
ساخت کاغذ، محصولات کاغذی و چاپ	۳	۰/۲	۳/۲
ساخت کک، فرآورده‌ای حاصل از آن و ساخت محصولات شیمیایی	۱۲۵	۱۰	۱۳۵
ساخت محصولات از لاستیک و پلاستیک	۲۱/۱	۰/۷	۲۱/۸
ساخت محصولات کانی غیرفلزی	۲/۱	۰/۱	۲/۲
ساخت فلزات اساسی	۲/۱	۰/۴	۲/۵
ساخت محصولات فلزی فابریکی به جز ماشین‌آلات و تجهیزات	۲/۹	۰/۱	۳
ساخت ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر	۱/۵	۰/۰۹	۱/۵۹
ساخت، تعمیر و نصب محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی، نوری و ساخت، تعمیر و نصب تجهیزات برقی	۳/۵	۰/۰۵	۳/۵۵
ساخت وسایل نقلیه موتوری و سایر تجهیزات حمل و نقل	۱/۶	۰/۱	۱/۷
ساخت مبلمان و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر	۰/۱۵	۰/۰۴	۰/۱۹
آب، برق و گاز	۱۱/۵	۰/۰۹	۱۱/۵۹
ساختمان	۱/۴	۰/۳	۱/۷
حمل و نقل	۱۰۳۳/۲	۸	۱۰۴۱/۲
سایر خدمات	۲۲۰/۱	۱۵/۵	۲۲۱۶/۶
مجموع	۴۰۸۵/۷۵	۴۵/۸۹	۴۱۳۱/۶۴

اثرات اقتصادی ورود گردشگران داخلی به استان یزد ... (زهره نصراللهی و دیگران) ۳۴۷

منبع: یافته‌های پژوهش

بر اساس نتایج به دست آمده در جدول (۵) اثر تولیدی هزینه‌های گردشگری بر اقتصاد استان یزد و ملی نشان داده شده است. این نتایج حاکی از آن است که بخش «سایر خدمات»، «حمل و نقل» و «صنایع محصولات غذایی، آشامیدنی و تنباکو» به ترتیب با ۲۲۰/۱/۱، ۱۰۳۳/۱ و ۶۵۰ میلیارد ریال رتبه اول تا سوم افزایش تولید را در اثر مخارج گردشگران دارا بوده‌اند. در حالی که بخش‌های «ساخت پوشاک، دباغی و پرداخت چرم» و «ساخت چوب و محصولات چوبی» با ۰/۴ میلیارد ریال از میان ۲۰ بخش اقتصادی، رتبه ۲۰ افزایش تولید ناشی از مخارج گردشگران دارا بوده است. علاوه بر این، اثر کل تولیدی در استان یزد، حدود ۴۰۸۵/۷۵ میلیارد ریال، معادل ۰/۰۰۰۸ درصد ستانده استان در سال ۱۳۹۵ است. هم‌چنین در سطح ملی نیز بخش‌های «سایر خدمات»، «صنایع محصولات غذایی، آشامیدنی و تنباکو» و «حمل و نقل» به ترتیب با ۱۵/۵، ۸ و ۸ میلیارد ریال افزایش در تولید، رتبه اول تا سوم را از نظر اثرپذیری تولید دارا بوده است. اثرات تولیدی به نوبه خود موجب افزایش اشتغال می‌شود. میزان افزایش اشتغال محاسبه شده در جدول (۶) آمده است.

جدول (۶): میزان اثربخشی اشتغال ناشی از ورود گردشگران داخلی به استان یزد در سال ۱۳۹۵ (نفر)

بخش‌های اقتصادی	اثر درون منطقه‌ای استان یزد	اثرات برون منطقه‌ای سایر اقتصاد ملی	اثر کل
	(۱)	(۲)	(۳)=(۲)+(۱)
کشاورزی	۳/۱	۲	۵/۱
نفت خام، گاز طبیعی و سایر معادن	۲	۱/۲	۳/۲
صنایع محصولات غذایی، آشامیدنی و تنباکو	۶۵	۲۳	۸۸
ساخت منسوجات	۱۰	۴/۵	۱۴/۵
ساخت پوشاک، دباغی و پرداخت چرم	۲	۱/۲	۳/۲
ساخت چوب و محصولات چوبی	۲	۱/۱	۳/۱
ساخت کاغذ، محصولات کاغذی و چاپ	۳	۲	۵
ساخت کک، فرآورده‌ای حاصل از آن و ساخت محصولات شیمیایی	۳	۱/۵	۴/۵
ساخت محصولات از لاستیک و پلاستیک	۶	۲/۳	۸/۳

۱۱/۲	۴/۲	۷	ساخت محصولات کانی غیر فلزی
۱۷/۵	۸/۵	۹	ساخت فلزات اساسی
۱۰/۲	۳/۲	۷	ساخت محصولات فلزی فابریکی به جز ماشین آلات و تجهیزات
۳/۸	۱/۳	۲/۵	ساخت ماشین آلات و تجهیزات طبقه بندی نشده در جای دیگر
۷/۴	۲/۶	۴/۸	ساخت، تعمیر و نصب محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی، نوری و ساخت، تعمیر و نصب تجهیزات برقی
۳/۹	۱/۲	۲/۷	ساخت وسایل نقلیه موتوری و سایر تجهیزات حمل و نقل
۲/۲۵	۱	۱/۲۵	ساخت مبلمان و تجهیزات طبقه بندی نشده در جای دیگر
۱۴	۳/۵	۱۰/۵	آب، برق و گاز
۱۷	۵	۱۲	ساختمان
۶۵	۲۳	۴۲	حمل و نقل
۱۳۱	۵۴	۷۷	سایر خدمات
۴۱۸/۱۵	۱۴۶/۳	۲۷۱/۸۵	مجموع

منبع: یافته‌های پژوهش

ارقام جدول (۶) نشان می‌دهند که بخش «سایر خدمات» با ۷۷ نفر، بیشترین اشتغال‌زایی را در اثر ورود گردشگران داخلی در استان یزد دارد. در مجموع اشتغال معادل ۲۷۱/۸۵ نفر در استان یزد و ۱۴۶/۳ نفر در سایر اقتصاد ملی ناشی از ورود گردشگران داخلی افزایش داشته است. به عبارتی دیگر مجموع اشتغال ناشی از ورود گردشگران داخلی به استان یزد معادل ۰/۰۳۲ درصد کل اشتغال استان یزد در سال ۱۳۹۵ است.

۵. نتیجه‌گیری

گردشگری آثار اقتصادی بسیاری را در پی دارد که از جمله مهم‌ترین آن تأثیر بر تولید و اشتغال است. توجه به این مسئله در برنامه‌ریزی برای مناطقی که دارای پتانسیل بالای گردشگری هستند از اهمیت بسیاری برخوردار است. با توجه به موقعیت استان یزد از نظر گردشگری در ایران و جهان به‌عنوان اولین شهر خشت خام، شناخت پتانسیل‌ها و توانایی‌های این استان برای

برنامه‌ریزی متناسب و کاربردی در جهت میل به توسعه پایدار امری ضروری است. لذا در پژوهش حاضر اثر ورود گردشگران داخلی به استان یزد با استفاده از الگوی داده‌ستانده دو منطقه‌ای مورد مطالعه قرار گرفته است. از این رو در پژوهش حاضر ابتدا با استفاده از روش SFLQ به برآورد جداول داده‌ستانده دو منطقه‌ای برای استان یزد و سایر اقتصاد ملی در سطح ۲۰ بخش اقتصادی پرداخته شده است و در ادامه پس از محاسبه ضرایب فزاینده تولید و اشتغال، اثر ورود و مخارج گردشگران داخلی به یزد بر اقتصاد ملی و اقتصاد استان مورد بررسی قرار گرفته است. محاسبه اثرات برون منطقه‌ای یا سرریزی برای هر دو منطقه نیز از جمله نتایج حاصل از این پژوهش است.

نتایج حاصل از پژوهش حاضر، نمایانگر این است که ورود گردشگران داخلی به استان یزد در سال ۱۳۹۵ تولید این استان را به اندازه ۴۰۸۵/۷۵ میلیارد ریال افزایش داده است. علاوه بر این ورود گردشگران داخلی به استان یزد نه تنها تولید این استان را افزایش داده بلکه تأثیری برون منطقه‌ای به اندازه ۴۵/۸۹ میلیارد ریال بر تولید داشته است. در نتیجه اثر ورود گردشگران به استان یزد در سطح ملی که از مجموع اثر در استان یزد و سایر اقتصاد ملی به دست می‌آید، معادل ۴۱۳۱/۶۴ میلیارد ریال برآورد شده است. همچنین نتایج بیانگر آن است که بخش‌های «سایر خدمات»، «حمل و نقل» و «صنایع محصولات غذایی، آشامیدنی و تنباکو» بیشترین اثربخشی تولید ناشی از ورود گردشگران داخلی را داشته‌اند که این نتایج زیاد دور از انتظار نیست. زیرا ورود گردشگران بیشتر زیر بخش‌های «سایر خدمات» مانند هزینه‌های اقامت، هزینه‌های فرهنگی و ورزشی، هزینه‌های خرید سوغاتی و هزینه‌هایی از جمله هزینه‌های مربوط به حمل و نقل و خوراک را شامل می‌شود که این هزینه‌ها در سه بخش یاد شده قرار می‌گیرند.

در خصوص اثر ورود گردشگران داخلی بر اشتغال استان یزد، نتایج نشان‌دهنده آن است که، ۲۷۱/۸۵ نفر شغل در سال ۱۳۹۵، ناشی از ورود گردشگران داخلی به استان یزد است. علاوه بر این ورود گردشگران داخلی به استان یزد نه تنها اشتغال این استان را افزایش داده‌اند بلکه در سایر اقتصاد ملی نیز موجب افزایشی معادل ۱۴۶/۳ نفر شغل شده است. در نتیجه اثر ورود گردشگران به استان یزد در سطح ملی که از مجموع اثر در استان یزد و سایر اقتصاد ملی بدست آمده است، معادل ۴۱۸/۱۵ نفر شغل برآورد شده است. همچنین شایان ذکر است که بخش «سایر خدمات» بیشترین سهم اشتغال‌زایی را در اثر ورود گردشگران داخلی در استان یزد دارا هستند.

نیروی کار و خانوارها نیز واسطه‌های مهم در جذب درآمد گردشگران هستند. با آموزش‌های لازم به نیروی کار، می‌توان اثرات سرریز گردشگری را افزود. نقش درآمد مختلط در مسیرهای اثرگذاری نیز آشکار است و این به منزله عدم ثبت رسمی برخی درآمدهای نیروی کار و سرمایه در ارتباط با بخش‌های گردشگری است. خانوارهایی که الان در اثرگذاری مسیرهای واسطه درآمد گردشگری نقش ایفا می‌کنند، خانوارهایی با درآمد متوسط و بالا هستند. پس می‌توان با هدف قرار دادن توسعه گردشگری اجتماع محور و با هدف کاهش فقر، نقش خانوارها را پررنگ‌تر و کامل‌تر کرد. که در آن صورت حلقه‌های ایجاد ارزش افزوده ناشی از جذب گردشگر در کشور کامل‌تر می‌شود و می‌توان انتظار داشت درآمد گردشگری به سرعت افزایش یابد.

چارچوب ارائه‌شده در این مطالعه برای سیاست‌گذاران اقتصادی که دغدغه توسعه و افزایش درآمد در اقتصاد ایران را دارند، می‌تواند بسیار راهگشا باشد. به طوری که مشاغل ایجاد شده در بخش‌های مرتبط با گردشگری علاوه بر اینکه دارای کمترین هزینه می‌باشند، می‌تواند برای گروه‌های خاص (مثل زنان، افراد با مهارت کم و...) فرصت‌های شغلی خوبی ایجاد کنند. از طرفی سیاست‌گذار اقتصادی می‌تواند از نتایج این مطالعه برای تعیین و ارائه راهبرد مناسب توسعه که کدام زیربخش دارای پتانسیل بالایی است استفاده کند.

روش‌شناسی پژوهش حاضر می‌تواند در سایر مناطق به‌ویژه استان‌هایی که پذیرای گردشگران زیادی هستند، نیز استفاده شود تا برنامه‌ریزان منطقه‌ای از اثرات گسترش و توسعه فعالیت‌های گردشگری بیشتر مطلع گردند. با توجه به آثار اقتصادی گردشگری از جمله ارزآوری، اشتغال‌زایی، هزینه پایین ایجاد فرصت‌های شغلی، تنوع درآمدی و از طرفی نرخ بالای بیکاری در ایران نیز مانند بسیاری از کشورها در جهت کاهش فقر، کاهش اتکای به صنعت نفت و به‌ویژه کاهش بیکاری توجه بیشتری به قابلیت‌های این صنعت صورت گیرد.

پی‌نوشت‌ها

1. Word Tourism Organization

2. Industry-Specific FLQ Method

۳. معیارهای اقتصاد فضا را می‌توان اشتغال، ستانده، ارزش افزوده یا سایر متغیرهای مرتبط در نظر گرفت که در این تحقیق معیار ستانده در نظر گرفته شده است

اثرات اقتصادی ورود گردشگران داخلی به استان یزد ... (زهره نصراللهی و دیگران) ۳۵۱

۴. ستانده واقعی معادل ستانده استان یزد است که از حساب‌های منطقه‌ای مرکز آمار ایران استخراج شده است.
۵. ستانده محاسباتی از حاصل ضرب ماتریس سطری ارزش افزوده استان یزد (از حساب‌های منطقه‌ای مرکز آمار ایران استخراج می‌شود)
۶. برای اطلاع بیشتر در مورد روش سهم مکانی خاص صنعتی فلگ به پایان‌نامه‌های حیدری (۱۳۹۶)، زارعی (۱۳۹۶)، شاداب‌فر (۱۳۹۷) و دهقان بنادکوکوی (۱۳۹۹) رجوع شود.

کتاب‌نامه

- اپرا جونقانی، الهام و نصراللهی، زهرا. (۱۴۰۲). اثرات اقتصادی ورود گردشگران داخلی به استان اصفهان، رویکرد داده - ستانده دو منطقه‌ای. *سیاست‌گذاری اقتصادی*، ۱۵(۲۲): ۱۷۰-۱۴۹.
- برزگر، صادق؛ حیدری، محمدتقی؛ رسولی، محمد و رحمتی، پروین (۱۴۰۱). تبیین وفاداری گردشگری استان زنجان با رویکرد آینده‌نگاری. *برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*، ۱۱(۴۰): ۱۳۳-۱۵۹.
- بانوئی، علی اصغر؛ ضیایی، زهرا و مهاجری، پریسا (۱۳۹۸). تحلیل کمی ابعاد فضایی بخش‌های اقتصاد منطقه‌ای با استفاده از روش ترکیبی EFLQ-RAS، مطالعه موردی: استان گیلان. *برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۹(۳۶): ۳۱-۴۸.
- بزازان، فاطمه و آزادانا، فهیمه (۱۳۹۷). اثرات اقتصادی ورود گردشگران داخلی به قم (رویکرد داده-ستانده دو منطقه‌ای). *برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*، ۷(۲۵): ۲۴-۷.
- بزازان، فاطمه و جعفری، فاطمه (۱۳۹۳). اثر توسعه گردشگری داخلی بر اقتصاد شهر نیشابور. *سیاست‌گذاری پیشرفت اقتصادی دانشگاه الزهرا*، ۲(۵): ۱۱-۳۰.
- بزازان، فاطمه؛ اندایش، یعقوب و فراهانی، عاطفه (۱۳۹۹). سنجش اثرگذاری گردشگری خارجی بر تولید بخشی در اقتصاد ایران - رویکرد ماتریس حسابداری اجتماعی. *تحقیقات اقتصادی*، ۵۵(۲): ۲۹۶-۲۶۷.
- خانزادی، آزاده؛ فلاحتی، علی و حیرانی، زهرا (۱۳۹۷). بررسی و تحلیل نقش و اثر توسعه گردشگری بر توزیع درآمد در استان‌های ایران. *گردشگری و توسعه*، ۱۷(۱): ۸۴-۱۰۰.
- دهقان بنادکوکوی (۱۳۹۹). تحلیل و سنجش مصرف انرژی در بخش‌های مختلف اقتصادی استان یزد با استفاده از جدول داده - ستانده دو منطقه‌ای. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته اقتصاد محیط‌زیست، دانشکده اقتصاد، مدیریت و حسابداری، دانشگاه یزد.
- دهقان بنادکوکوی، فرناز و نصراللهی، زهرا (۱۴۰۱). تعیین بخش‌های کلیدی استان یزد بر مبنای تحلیل داده - ستانده دو منطقه‌ای. *پژوهش‌های اقتصادی (رشد و توسعه پایدار)*، ۲۲(۴): ۱۷۰-۱۴۳.
- دهقان بنادکوکوی، فرناز؛ اپرا جونقانی، الهام و مرادی، غلام‌حسین (۱۴۰۱). بررسی اثرات اقتصادی گردشگری با استفاده از مدل داده-ستانده منطقه‌ای (مطالعه موردی: باغ دولت‌آباد یزد). *گردشگری و توسعه*،

doi: 10.22034/JTD.2023.370288.2692

قاسمی ششده؛ محمد، مهاجری؛ پریسا، حدادی و نژادیان، قادر (۱۳۹۷). محاسبه جدول داده-ستانده تک منطقه‌ای با روش جدید ترکیبی FLQ-RAS و ضرایب فزاینده اشتغال؛ مطالعه موردی استان کهگیلویه و بویراحمد. *مطالعات اقتصادی کاربردی ایران*، ۷(۲۸): ۱-۳۳.

کروبی، مهدی؛ حسنی، الیکا و کوچکی، زهرا (۱۴۰۰). تحلیل محتوای مقالات منتشر شده با محوریت موضوع همه‌گیری ویروس کرونا و گردشگری (مورد مطالعه: پنج نشریه اول گردشگری جهان). *گردشگری و اوقات فراغت*، ۶(۱۱): ۷۷-۸۹.

مسائلی، ارشک؛ رضائی، ناصر؛ درفشی، خبهات و باسنا، مهدی (۱۴۰۰). اثرات همه‌گیری کرونا بر اشتغال نیروی کار در صنایع مرتبط با گردشگری ایران. *مطالعات گردشگری*، ۱۶(۵۶): ۲۷۹-۳۰۸.

مرکز آمار ایران (۱۳۹۸). سالنامه آماری کشور سال ۱۳۹۸.

نصراللهی، زهرا و زارعی، مهران (۱۳۹۶). معرفی و ارزیابی روش سهم مکانی خاص صنعتی فلگ (SFLQ) در منطقه‌ای سازی جداول داده-ستانده ملی (مطالعه موردی: استان یزد ۱۳۹۰). *پژوهش‌های اقتصاد و توسعه منطقه‌ای*، ۲۲(۱۳): ۱۴۰-۱۱۳.

همتی، فاطمه (۱۳۸۹). بررسی پیوندهای بخشی در اقتصاد استان قزوین - رویکرد داده-ستانده دو منطقه‌ای. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهرا

- Flegg, A. T., & Tohmo, T. (2016). Estimating Regional Input Coefficients and Multipliers: The Use of FLQ is not a Gamble. *Regional Studies*, 50(2): 310-325.
- Handayani, F., & Rosy, T. (2022). Tourism for Economic Recovery in Central Kalimantan: Simulation using Input-Output Table. *Jurnal Kebijakan Pemerintahan*, 5(1): 1-7.
- Huang, Q., & Zhang, W. (2022). Economic Performance Evaluation of Tourism in Pearl River Delta Based on AHP Model. *Mathematical Problems in Engineering*, 2022.
- Incera, A. C., Fernández M. Fernández & López X. P. (2015). Spillover effects of tourism consumption between Galicia and the rest of Spain. *International Journal of Tourism Research*, 17(2): 185-208.
- Kronenberg, K., Fuchs, M., & Lexhagen, M. (2018). A multi-period perspective on tourism's economic contribution - a regional input-output analysis for Sweden, *Tourism Review*, 73(12018): 94-110.
- Kadiyali, V. & Kosová, R. (2013). Inter-industry employment spillovers from tourism inflows. *Regional Science and Urban Economics*, 43(2): 272-281.
- Miller, R. E. & Blair, P. D. (2009). *Input-Output Analysis: Foundations and Extension*. Cambridge University Press.
- Nasrollahi, Z., & Dehghan Banadkuki, F. (2022). Prioritization of the Economic Activities in Yazd Province with an Emphasis on the Importance of Water Resources: Integration of the Input-Output and TOPSIS Models. *International Journal of Business and Development Studies*, 14(1), 167-183.

اثرات اقتصادی ورود گردشگران داخلی به استان یزد ... (زهرا نصراللهی و دیگران) ۳۵۳

Nurul Huda, M., Mazumder E.M. & Ahmed, A.Q., Al-Amin. (2009). Does Tourism Contribute Significantly to the Malaysian Economy? Multiplier Analysis Using I-O Technique. *International Journal of Business and Management*, 4(7): 146-159.

Ribeiro, L. C. D. S., & Da Motta, G. P. (2012). Enter sectoral impacts of tourism in the state of Sergipe: An Enter-regional Approach, *20th International InputOutput Conference and the 2nd Edition of the International School of Input-Output Analysis*, Bratislava, Slovakia, June 24-29: 2012.

Schallenberg-Rodriguez, J., & Inchausti-Sintes, F. (2021). Socio-economic impact of a 200 MW floating wind farm in Gran Canaria. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 148, 111242.

World Tourism Organization (UNWTO) (2022). <https://www.unwto.org/>

Xia, B., Dong, S., Li, Z., Zhao, M., Sun, D., Zhang, W., & Li, Y. (2022). Eco-Efficiency and Its Drivers in Tourism Sectors with Respect to Carbon Emissions from the Supply Chain: An Integrated EEIO and DEA Approach. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(11):6951.

